

Historie oboru tuberkulóza a respirační nemoci v Plzni

Chceme-li se zabývat dějinami oboru tuberkulóza a respirační nemoci v našem městě, je na místě si nejprve připomenout některé historické události, které předcházely vzniku současných pracovišť.

Na konci 19. století byla v Plzni zahájena 1. etapa výstavby Městské všeobecné veřejné nemocnice císaře a krále Františka Josefa I., vybudováním pavilonu č. 13 a 14 současného borského areálu Fakultní nemocnice. V té době byla tbc nejčastější infekční smrtící nemocí, a proto tyto dva pavilony sloužily již od r. 1899 převážně k léčení tuberkulózních pacientů.

Výstavba plicního oddělení téže nemocnice byla zahájena r. 1915 a dokončena až v roce 1921. V témže roce již zahájila svou činnost také léčebna tuberkulózy v Janově u Rokycan. Samostatné plicní oddělení v tehdejší Městské všeobecné veřejné nemocnici vzniklo na pavilonu 8 v roce 1931 a jeho prvním přednostou byl ustanoven primář, později docent Jan Kubík.

27. 10. 1945 byla založena Lékařská fakulta v Plzni jakožto odbočka Univerzity Karlovy. V roce 1952 byla pak Městská všeobecná veřejná nemocnice přejmenována na Fakultní nemocnici KÚNZ.

V padesátých letech pracovali na plicním oddělení fakultní nemocnice pod vedením doc. Jana Kubíka tito lékaři specialisté v oboru (bez titulů): Květoslav Audy, Vratislav Žáček, Milan Mayr, Marie Kunešová, Albín Mulač, Zdeněk Žižka, Zdeněk Kostka a Ivo Hlavsa. Dalším přednostou plicního oddělení byl MUDr. Šembera, za jeho působení pracovali na zdejším oddělení také Dimitrij Klapálek, Josef Kohout, Karel Mejstský, Zdeňka Naidrová, Rudolf Svojsě, Jaroslav Zapletal, Jaromír Šmídl, Blažena Klečatská, Čeněk Halada, Zdenka Poustková a Věra Stoevová.

Klinika tuberkulózy a respiračních nemocí byla ustanovena v Plzni v roce 1968 (patří k UK) jako sedmá v pořadí z aktuálního celkového počtu deseti klinik oboru TRN v ČR, viz přehled:

I. klinika TBC a RN Praha založena v roce 1945, původně byla Institutem pro studium tuberkulózy.

Klinika TBC a RN Hradec Králové 1952

II. klinika Praha-Veleslavín 1962

Klinika TRN Brno-Bohunice 1963

Klinika TBC a RN FN Olomouc Klinika tuberkulózy Palackého univerzity 1963

Klinika TBC a RN FN Plzeň 1968

FNSP-klinika TBC a RN Ostrava-Poruba 1. 6. 1992

Výzkumný ústav TRN Praha byl založen v roce 1952, klinikou pneumologie a hrudní chirurgie se stal až r. 1996

Praha-Krč 1. 1. 2003

Praha-Motol 2003

Prvním přednostou plzeňské kliniky byl jmenován Doc. MUDr. et PhMr. Cyril Šimeček, CSc., který v této funkci pracoval 17 let až do poloviny roku 1985. V letech 1972-1975 byl pavilon č. 8 rekonstruován a lůžková část kliniky byla v tomto období detašována v relativně nedaleké LTRN Janov, zatímco ambulance a laboratoř funkční diagnostiky fungovaly v budově na náměstí Míru. Lůžková kapacita kliniky byla po rekonstrukci až do roku 1985 zredukována, jelikož po celé uvedené období byla do prostor pavilonu č. 8 přemístěna také neurologická klinika. Díky všestrannosti tehdejšího přednosty Šimečka došlo k rozvoji oboru tuberkulóza a respirační nemoci ve všech jeho tehdejších subspecializacích, dnes bychom řekli funkčních odbornostech.

Původně, v roce 1952, byla tuberkulóza hlavním oborem, ke kterému byla jako hraniční obor přidělena pneumologie. Rozšíření na tuberkulózu a respirační nemoci naráželo dlouho na problémy především ze strany odborníků oboru vnitřního lékařství a došlo k němu až v r. 1965. Tehdy se obor tuberkulóza a respirační nemoci stal nástavbovou specializací vnitřního lékařství a od r. 1966 má svoji, v pořadí druhou, oborovou koncepci.

K funkčním odbornostem oboru od té doby patří bronchologie, pneumologická cytologie a funkční diagnostika. Na klinice se v té době prováděly především rigidní bronchoskopie, na TRN pracovišti ZÚNZ Škoda prováděl od konce 70. let flexibilní bronchoskopie Žáček, na klinice až od r. 1984, kdy bylo vedením FN potřebné zařízení zakoupeno, prováděli fibrobronchoskopie také Pešek, Brůha a postupně i další lékaři. Šimeček zavedl do diagnostiky onemocnění mediastina a nitrohruďných uzlin diagnostické pneumomediastinum, pertracheální a perbronchiální diagnostické punkce. Šimeček byl významnou osobností také na poli pneumologické cytologie a autorem zatím jediné české monografie v této oblasti. Byl také učitelem dalších významných pneumologických cytologů. Na poli funkční diagnostiky zavedl na klinice také bodypletysmografii, vyšetřování difúzní kapacity plic, plicní poddajnosti, vyšetřování krevních plynů z arterie a později vyvinul i unikátní metodu vyšetřování regionálních plicních ventilací. Jako první v republice provedl diatermickou elektrokoagulaci adenomu průdušnice, v roce 1972 byla na zdejší klinice provedena snad vůbec první úspěšná indukční předoperační chemoterapie karcinomu plic s následnou operací. V tomto období pracovali na klinice tito lékaři specialisté oboru: Lumír Bozděch, Josef Vocelka, Stanislav Kos, Jan Houdek, Miloš Pešek, Jana Bursová, František Brůha, Vladimír Čech, Jana Důrová, Květuše Kalandrová a Milan Štěpáník. V roce 1985 byl jmenován zastupujícím přednostou kliniky Stanislav Kos. Jeho zdravotnickým

zástupcem se stal Jan Houdek. Po odstěhování neurologické kliniky pokračovala klinika ve svém vývoji již v rámci celého pavilonu č. 8. Odd. funkční diagnostiky vedené prim. Šimečkovou bylo již v dřívějších letech ustanoveno jako samostatné oddělení fakultní nemocnice. V letech 1985 až 1990 byly položeny základy pro pozdější jednotku intenzivní péče. V tehdejší době šlo převážně o jednotku pro nemocné léčené dlouhodobou oxygenoterapií pro chronickou respirační nedostatečnost. V uvedeném období byly také založeny ordinariáty bronchologický (Brůha), onkologický (Pešek), pro intenzivní péči (Čech) a pro funkční diagnostiku (Štěpáník). Kandidátskou dizertační práci úspěšně obhájil v roce 1985 Pešek a v roce 1989 Kos. V roce 1987 složil Pešek nástavbovou atestaci z klinické onkologie.

Od září roku 1990 byl na základě konkursního řízení ustanoven přednostou kliniky Pešek. V roce 1992 se habilitoval jakožto docent pro obor vnitřní nemoci, v roce 2002 se stal profesorem. V této době na klinice pokračuje vývoj všech oblastí pneumologie. Rozvíjí se invazivní bronchologie (kryoterapie, laserová koagulace, brachyradioterapie, laserová intersticiální hypertermie, v poslední době také intrabronchiální stenty. Intenzivní pneumologická péče se postupně vyvinula přes neinvazivní ventilace k modernímu pojetí (invazivní monitoring, invazivní ventilace). Cytologická diagnostika je v poslední době obohacena o obrazovou analýzu systému Lucia s možností měření a archivace cytologických nálezů. Bronchologie byla rozšířena o možnosti pořizování videodokumentace. V posledních letech se naše klinika stala dalším z center pro léčbu nemocí plicního intersticia a pro léčení dospělých nemocných s mukoviscidózou (Bittenglová). Řadu let spolupracujeme s Chirurgickou klinikou prof. MUDr. Pavla Pafka, DrSc. v Praze-Motole, kam odesíláme vybrané nemocné k transplantaci plic. V pořadí druhý český pacient, u kterého byla historicky tato operace provedena, byl indikován z naší kliniky.

Na klinice získali pneumologickou specializaci od roku 1990 Jana Vyskočilová, Andrea Švábková, Radka Bittenglová, Gabriela Krákorová, Blanka Eliasová, Vratislav Pechman, Petr Pužman, Aleš Tauchman, Amír Hassan, atestaci z alergologie a imunologie Milan Teřl, z kardiologie Jana Marešová. Doktorandské studium úspěšně dokončili a hodnost Ph.D. získali Teřl (2000) a Krákorová (2002).

Klinika je pravidelným pořadatelem vědeckovzdělávacích schůzí ČPFS, uspořádala celkem 12 pracovních schůzí s problematikou hrudní onkologie, byla pořadatelem středoevropské konference v kryoterapii (1996) a v roce 1998 i Kongresu České a Slovenské pneumologické a fizeologické společnosti. Od roku 1990 byli lékaři kliniky i třikrát organizátory mezioblastních pneumologických dní a každoročně organizátory Večerů kliniky Spolku lékařů v Plzni.

Rozvoj všech funkčních odborností oboru by nebyl možný bez významného podílu systematické tvůrčí a klinické práce řady vysoce erudovaných odborníků. Na prvním místě je třeba vyslovit uznání prim. MUDr. Janě Vyskočilové (zástupkyně přednosta od roku 1997) zejména za rozvoj jednotky intenzivní péče a problematiky spánkové medicíny, dále pak MUDr. Petru Pužmanovi za rozvoj jednotky intenzivní péče a zavedení metody medicínské torakoskopie, MUDr. Františku Brůhovi za rozvoj invazivní bronchologie a výuku bronchologie a cytologie mladších lékařů kliniky, MUDr. Janě Důrové a as. MUDr. Gabriele Krákorové, Ph.D. za rozvoj péče o rozsáhlou klientelu onkologicky nemocných, MUDr. Radce Bittenglové za rozvoj péče o nemocné s chorobami plicního intersticia a se sarkoidozou. Klinika má po řadu let vysoký standard ošetrovatelské péče, jak vyplývá z průzkumů a dotazníkových akcí. Za tuto skutečnost vděčíme obětavé práci našich sester. Některé z nich dokonce dlouhodobě pracovaly v 60. a 70. letech v týmu expertů WHO v zahraničí (Jana Bělohlávková v Afghanistanu,

Věnceslava Mařková-Hejzlarová v Mongolsku a na Srí Lance). Na klinice pracovala od padesátých let po současnost řada vrchních sester, které zde chci rovněž vzpomenout. Byly to: Matylda Varcholková, Milada Vaňáčková, Ladislava Melicharová, Květa Kadlecová, Jaroslava Staňková. Zvláštní ocenění a dík zde patří zejména současné vrchní sestře Květě Zlotorovičové.

Klinika má v současnosti dvě lůžková oddělení vedoucí lékaři: Bittenglová a Tauchman, jednotku intenzivní péče vedoucí lékař: Pužman, ambulantní část vedoucí lékař: Hassan, bronchologický, torakoskopický a cytologický úsek vedoucí lékař: Brůha, spánkovou laboratoř lékaři: Jana Vyskočilová, Anna Bodnárová, Krista Plicková.

Publikační a přednáškové aktivity, klinické studie

Lékaři plicní kliniky uveřejnili v odborných časopisech 128 publikací, 2 monografie a 2 učebnice a měli 138 přednášek tuzemských a 114 přednášek zahraničních. Klinické studie zatím dosáhly počtu 30.

Funkce lékařů kliniky

přednosta prof. Pešek: člen výboru ČPFSS 3 volební období, z toho 2 období vědecký sekretář výboru. Člen redakčních rad Studia, Respiro, Biomarkers and Enviroment, člen ASCO, ESMO, ERS, čestný člen ČPFSS a SPFS. Předseda pneumoonkologické sekce při výboru ČPFSS a ČOS.

prim. Vyskočilová: člen ERS, ESRS, zakládající člen České společnosti pro výzkum spánku a spánkovou medicínu, od r. 2001 místopředseda společnosti.

as. Teřl: člen správní rady České iniciativy pro astma, člen redakční rady časopisu Kasuistiky v pneumologii, člen ERS.

Dr. Brůha: člen bronchologické komise ČPFSS.

Klinika si pokládá za čest, že k nejvýznamnějším osobnostem české pneumologie vůbec patří její bývalý zastupující přednosta prim. MUDr. Stanislav Kos, CSc., současný předseda ČPFSS, dlouholetý ředitel a primář OLÚ TRN Janov, který byl mimo své další významné odborné i společenské funkce a aktivity také národním delegátem ČPFSS v Evropské respirační společnosti.

Na jaře roku 2003 se klinika TRN přestěhovala z pavilonu č. 8 na pavilony 7 a 22, čímž skončilo více než 70-leté období, kdy tento pavilon sloužil pacientům s plicními nemocemi. V současnosti probíhá adaptace pavilonu č. 7, do jehož prostor se postupně přesouvají i bronchoskopický a torakoskopický sál, jednotka intenzivní péče a spánková laboratoř.

V současnosti má klinika 75 zaměstnanců, tři trojatestované lékaře, dva Ph.D., osm dvojatestovaných lékařů, čtyři lékaře se základní atestací z vnitřního lékařství a šest lékařů v přípravě na atestaci prvního stupně. Kromě pneumologů jsou zde atestovaní odborníci z oboru klinické onkologie, kardiologie, alergologie a klinické imunologie a internista s atestací II. stupně.

Klinická práce a vědecké aktivity pracovníků kliniky se opírají o koncepční a dlouhodobou spolupráci především s těmito klinikami: klinika chirurgická (oddělení hrudní chirurgie), klinika anesteziologicko-resuscitační, radiodiagnostické oddělení, oddělení radioterapie a onkologie, ústav biochemie a hematologie, ústav lékařské chemie, Šiklův ústav patologické anatomie, oddělení nukleární medicíny, Ústav imunologie a alergologie a Ústav mikrobiologie, Oddělení funkční diagnostiky.

Pokud jde o oborovou spolupráci v rámci republiky, spolupracujeme zejména s klinikami v Brně a v Praze na Bulovce.

K úspěchům, které v posledních letech klinika dosáhla, lze počítat především rozvoj invazivní bronchologie, spánkové medicíny, jednotky intenzivní péče a medicínské torakoskopie. V současné době zakládáme centrum léčby pro odvykání závislosti na tabáku.

K úspěchům, kterých se podařilo díky dobré práci našich lékařů dosáhnout, lze počítat i to, že se podařilo za finanční prostředky, které klinika získala za práci na klinických studiích, zakoupit některé přístroje, které bychom z důvodů chronického nedostatku finančních prostředků bohužel patrně jinou cestou nezískali, například moderní polysomnograf pro naši spánkovou laboratoř.

Pokud jde o plány do budoucna, chceme pokračovat v harmonickém rozvoji všech funkčních odborností našeho oboru. V současnosti jsme svědky, kterak postupně dochází ke snižování incidence tuberkulózy, která nicméně zůstává diagnostickým a u polymorbidních nemocných často i léčebným problémem. Vlivem účinné inhalační léčby se daří většinu nemocných s bronchiálním astmatem i chronickou obstrukční bronchopulmonální nemocí léčit ambulantně. Naproti tomu se zvyšuje incidence fibrotizujících a granulomatózních plicních chorob, zánětů plic u imunokompromitovaných pacientů a nemocných, kteří vyžadují dlouhodobou domácí oxigenoterapii či různé druhy dlouhodobé podpůrné ventilace. Zvyšuje se jak činnost, tak i náročnost diagnostiky a léčby onkologických onemocnění, výrazně stoupají i počty nemocných s poruchami dýchání ve spánku. Zvyšují se také nároky na jednotku intenzivní péče, kde jsou prakticky celoročně léčeni nemocní invazivní ventilací. Celodenní dostupnost akutních bronchologů, jak je pro oblast našeho regionu zajišťují naši lékaři již více než jedno desetiletí, je dalším příkladem republikové priority naší kliniky.

Rovněž v oblasti výzkumu má plicní klinika četné aktivity. Zkušenosti ukázaly, že je optimální různé choroby výzkumných aktivit rozvíjet paralelně. Máme tak oblasti vlastního výzkumu, podílíme se na výzkumu, který organizují některá spolupracující oddělení a ústavy naší fakulty i nemocnice a také účasti v mezinárodních klinických studiích, obvykle fázi II a III.

V oblasti hrudní onkologie se orientujeme kromě léčby klasické na léčbu biologicky cílenou, která po dlouhé době relativní stagnace výsledků dosavadních onkologických léčebných postupů nabízí nové naděje na zlepšení prognózy nemocných. V oblasti prediktivní onkologie získala klinika grant na vyšetřování mutací receptoru EGFR u karcinomu plic, což by mělo umožnit cílenou indikaci léčby gefitinibem.

Vyšetřování dalších genových mutací a některých adhezivních molekul cestou imunohistochemie, kterými chceme tento program dále rozvíjet, by mohlo přispět k cílené a tedy lépe účinné léčbě zhoubných nádorů plic.

Smím-li uvést na závěr této prezentace i svá přání do budoucnosti, jsou zdánlivě skromná. Přeji si, aby se podařilo obhájit a naplnit koncepci našeho oboru v tomto i v dalších obdobích transformace našeho zdravotnictví a aby pneumologie byla a zůstala významným a respektovaným oborem. Přeji si podílet se na výchově další generace mladých pneumologů v našem regionu, nejen specialistů v oboru, ale i absolventů doktorandského studia a dalších habilitovaných učitelů.

Přeji svým spolupracovníkům odvalu a další úspěšný všestranný rozvoj.